

ЛЕВКІВСЬКА В. М.,
студентка II курсу магістратури
(Інститут права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка)

МАЦЕЛЮХ І. А.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри історії права
та держави
(Інститут права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка)

УДК 342.92

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.6.26>

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ: КОНЦЕПЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню питань щодо поняття адміністративних процедур, необхідності та значущості концепції їх правового регулювання в Україні. Обґрунтовано, що правові процедури варто розглядати як законодавчо встановлені засоби реалізації правових норм, які спрямовані на досягнення цілей правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин та застосування яких має юридично значущі наслідки.

У статті аргументовано, що адміністративні процедури виступають «сполучною ланкою» між різними адміністративно-правовими феноменами: публічною адміністрацією, адміністративними актами, ухваленими публічною адміністрацією за підсумком процедури, громадянами й організаціями (чий правовий статус зазнає змін у результаті ухвалення правових актів управління), служать засобом для реалізації вимог принципів адміністративного права, сприяють дотриманню їхніх приписів.

На підставі аналізу наукових поглядів щодо тлумачення суті поняття адміністративних процедур запропоновано визначити адміністративні процедури як систему адміністративно-процесуальних норм, якими визначається порядок дій органів публічної адміністрації (адміністративні органи) щодо застосування типових адміністративно-правових заходів виконання покладених на них законодавством адміністративно-правових функцій, та які спрямовані на ухвалення проміжних і кінцевих рішень за визначеною категорією адміністративних справ.

Проаналізовано основні законодавчі акти України, які містять адміністративно-процедурні норми.

Відзначено, що Україна належить до числа тих небагатьох країн пострадянського простору, які мають некодифіковане адміністративно-процедурне законодавство.

Підтримано твердження про те, що ухвалення окремого нормативно-правового акта щодо адміністративних процедур надасть можливість інтегруватися адміністративному законодавству України із законодавством Європи.

Ключові слова: процедура, адміністративна процедура, адміністративний процес, адміністративне законодавство, правове регулювання.

Levkivska V. M., Matseliukh I. A. Administrative procedures: the concept of legal regulation

The article is devoted to the study of issues related to the concept of administrative procedures, the need and importance of the concept of their legal regulation in Ukraine. It is substantiated that legal procedures should be considered as legally established means of implementing legal norms, which are aimed at achieving the goals of legal regulation of the relevant sphere of public relations and the application of which has legally significant consequences.

This article argues that administrative procedures are a “link” between various administrative and legal phenomena: public administration, administrative acts (adopted by the public administration as a result of the procedure), citizens and organizations (whose legal status changes as a result of the adoption of legal acts of management), serve as a means to implement the requirements of the principles of administrative law, contribute to the implementation of their requirements.

Based on the analysis of scientific views on the interpretation of the concept of administrative procedures, it is proposed to define administrative procedures as a system of administrative procedural norms, which determine the procedure of public administration (administrative bodies) for the application of standard administrative and legal measures, and which are aimed at making interim and final decisions on a particular category of administrative cases.

The main legislative acts of Ukraine, which contain administrative and procedural norms, are analyzed.

It is noted that Ukraine is one of the few countries in the post-Soviet space that has uncodified administrative and procedural legislation.

The assertion that the adoption of a separate normative legal act on administrative procedures will provide an opportunity to integrate the administrative legislation of Ukraine with the legislation of Europe is supported.

Key words: *procedure, administrative procedure, administrative process, administrative legislation, legal regulation.*

Вступ. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. стали епохою ускладнення не лише соціально-економічної, політичної, але і правової реальності. Розвиток практично всіх держав іде шляхом розширення їхніх функцій, збільшення кількості сфер, у яких здійснюється державне управління, підвищення ролі адміністративного бачення. Водночас традиційні проблеми «наложилися» на нові виклики і кризові явища. Усе зазначене зумовлює потребу в більш інтенсивному пошуку правових форм і організаційних моделей ухвалення законних, обґрунтованих та доцільних управлінських рішень.

Не дивно, що останні десятиліття в багатьох країнах пройшли під знаком адміністративних реформ. Модернізація українського адміністративного права спрямована на вдосконалення не тільки системи внутрішньоапаратних відносин, а і взаємодії державних органів із населенням у різних сферах, зокрема і надання публічних послуг, реалізації державного контролю і нагляду, забезпечення інформаційної відкритості публічної адміністрації, запровадження нових електронних технологій в управлінський процес.

Запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади та місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання публічних послуг [1] є одним із вагомих завдань адміністративної реформи в Україні, що, у свою чергу, не може бути якісно зроблено без існування належної й ефективної адміністративної процедури. Проте даний інститут адміністративного права досі не отримав якісного правового регулювання, незважаючи на те, що у Верховній Раді України вже розглядалися не одні законопроекти про адміністративні процедури, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням щодо основних теоретичних засад адміністративних процедур та їх правового регулювання присвячено велику кількість наукових праць багатьох науковців.

Науково-теоретичну базу для написання даної статті становили праці В.Б. Авер'янова, В.М. Бевзенко, О.М. Буханевич, М.В. Вікторчика, К.А. Гутченко, О.С. Дніпрова, Р.В. Ігоніна, І.М. Зайцева, Я.Б. Михайлюка, В. Оксін, Д.В. Сущенко, Р.С. Тихого, І.В. Юрійчука й інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження питань щодо поняття адміністративних процедур, необхідності та значущості концепції їх правового регулювання в Україні.

Результати дослідження. У теорії адміністративного права аналізуються різні міркування щодо визначення поняття адміністративної процедури. Багато науковців наголошують, що поняття «адміністративна процедура» тісно пов'язане з поняттям «адміністративний процес», а окремі з них вважають дані терміни тотожними.

Щоб визначити поняття «адміністративна процедура», необхідно звернути увагу на більш загальні категорії – «процедура», «юридична (правова) процедура». Так, термін «процедура» походить від лат. *procedo* й означає «проходжу, або просуваюсь» [2, с. 234].

У сфері правових відносин процедура набуває статусу правової, тобто вона є врегульованим нормою права порядком здійснення юридично значущих дій у тій чи іншій сфері суспільного життя, які мають юридичне значення й наслідки [3, с. 45]. Так, І.М. Зайцев під правовою процедурою розуміє нормативно встановлений порядок здійснення юридичної діяльності, тобто певної юридичної форми [4, с. 446].

Визнаючи взаємозв'язок правової процедури з юридичною формою, практично всі дослідники сходяться на думці, що правові процедури пов'язані з певними видами діяльності або діями органів публічної влади (органів державної влади або органів місцевого самоврядування) та їх посадових осіб, але дотепер не прийшли до єдиної думки про перелік таких видів діяльності.

Значення юридичної процедури в сучасній державі суттєво зростає, тому що правовий режим в державі має визначитися технологією реалізації юридичних приписів. Так, Р.С. Тихий у своєму дослідженні відзначає, що органи виконавчої влади за допомогою правової процедури визначають порядок розв'язання управлінської ситуації, зокрема й конкретної юридичної справи. У зв'язку із цим адміністративна процедура розглядається як нормативне впорядкування діяльності органів виконавчої влади з питань регулювання порядку ухвалення владних управлінських рішень відповідними посадовими особами, зокрема й питання розгляду і вирішення конкретних адміністративних справ. На думку автора, під адміністративним процесом варто розуміти юрисдикційну діяльність органів виконавчої і судової влади щодо розгляду адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення та застосування заходів адміністративного примусу. Варто зауважити, що адміністративна процедура в даному аспекті розглядається як одна зі складових частин адміністративного процесу [5, с. 10].

У літературі науковцями наводиться твердження, що правові процедури застосовуються лише в позасудових неюрисдикційних судочинствах, тому звернені до органів і установ представницької і виконавчої влади [4, с. 447].

Ми вважаємо, що взаємозв'язок правової процедури з юридичною формою не викликає ніяких сумнівів. Варто зазначити, що державна діяльність судових, законодавчих та виконавчих органів відрізняється за цільовою спрямованістю і змістом, що зумовлює відмінності в застосовуваних даними органами процедурних правилах. У зв'язку із цим буде логічним визнати право на існування самостійних видів правових процедур у сфері реалізації виконавчої, судової та законодавчої влади, а також інших специфічних видів правових процедур, пов'язаних з окремими видами державної діяльності органів публічної влади та державними посадовими особами. Дотримуючись висловленої думки, логічно виділити адміністративні процедури у сфері реалізації виконавчої влади, розглядаючи взаємозв'язок даної категорії насамперед із діяльністю органів виконавчої влади.

Отже, правові процедури варто розглядати як законодавчо встановлені засоби реалізації правових норм, які спрямовані на досягнення цілей правового регулювання

відповідної сфери суспільних відносин та застосування яких має юридично значущі наслідки.

Що стосується поняття «адміністративна процедура», то, як відзначає І.В. Юрійчук, на сучасному етапі розвитку адміністративного права України даний термін не лише чітко не визначений ні вітчизняними науковцями, ні законодавством, але і чітко не розділений із поняттям «адміністративний процес». Наукова дискусія щодо визначення співвідношення цих понять триває і досі, що зумовило відсутність єдиного й уніфікованого підходу до тлумачення цих правових феноменів [6, с. 152].

Ми підтримуємо твердження В.М. Бевзенка, який розмежовує адміністративні процедури від адміністративного процесу. На думку автора, серед галузей права адміністративно-правового циклу й адміністративно-процесуального змісту можна виділити такі, як: адміністративне (матеріальне право) і адміністративно-процесуальне право (виключно судовий порядок захисту прав, свобод та законних інтересів у публічній сфері). Тобто, за його твердженням, адміністративна процедура – це насамперед інститут адміністративного / матеріального права, зміст та призначення якого описуються в загальній частині даної галузі права [7, с. 58]. Тобто адміністративні процедури є елементом, інститутом матеріального адміністративного права, а адміністративний процес – це порядок розгляду адміністративних справ у суді.

На думку В.Б. Авер'янова, адміністративні процедури мають здатність істотно сприяти підвищенню ефективності реалізації публічної влади, чіткому виконанню функцій і повноважень органів та посадових осіб, проте головне їхнє покликання полягає в забезпеченні необхідної послідовності з питань реалізації громадянами своїх прав і охоронюваних законом інтересів, ставши дійовим засобом протидії суб'єктивізму з боку службовців органів публічної влади. На думку автора, принципово важливим є те, що завдяки адміністративним процедурам фактично мовби «вирівнюються» правові позиції суб'єктів владних повноважень і людини, на протигагу відносинам так званої субординації, у яких зазвичай перебувають суб'єкти управлінських відносин [8, с. 10].

Л.Л. Попов у своїй роботі стверджує, що адміністративні процедури – це процедури здійснення різних видів позитивної управлінської діяльності, а також процедури, пов'язані з організацією роботи апарату органів виконавчої влади. Тобто дана діяльність характеризується як організаційно-процедурна, що здійснюється органами виконавчої влади у процесі реалізації своїх функцій [9, с. 222].

О.М. Буханевич зазначає, що адміністративна процедура – це порядок розгляду і вирішення адміністративним органом індивідуальних справ, установлений законодавством, який пов'язаний із зверненням фізичних та юридичних осіб із метою реалізації своїх прав, свобод та законних інтересів [10, с. 128].

На думку окремих дослідників, адміністративна процедура – це врегульована адміністративно-процедурними нормами послідовність дій суб'єктів нормотворчої і правозастосовної діяльності, структурованих відповідними процедурними відносинами, з питань ухвалення нормативно-правових актів управління та вирішення адміністративних справ [11, с. 186].

Отже, можна констатувати, що адміністративна процедура – це система адміністративно-процесуальних норм, якими визначається порядок дій органів публічної адміністрації (адміністративних органів) щодо застосування типових адміністративно-правових заходів виконання покладених на них законодавством адміністративно-правових функцій, та які спрямовані на ухвалення проміжних і кінцевих рішень за певною категорією адміністративних справ.

Адміністративні процедури виступають «сполучною ланкою» між різними адміністративно-правовими феноменами: публічною адміністрацією, адміністративними актами, ухваленими публічною адміністрацією за підсумком процедури, громадянами й організаціями (чий правовий статус зазнає змін у результаті ухвалення правових актів управління), служать засобом для реалізації вимог принципів адміністративного права, сприяють дотриманню їхніх приписів.

Однак О.С. Дніпров відзначає, що ефективність адміністративних процедур залежить від ефективності їх правового регулювання, тому що офіційно встановлені правила адміністративних процедур упорядковують внутрішні та зовнішні процеси і відносини в публічній адміністрації, нормують виконання управлінських завдань і функцій, надають юридичну можливість компетентним органам перевірити законність і обґрунтованість ухвалення адміністративного акта [12, с. 67].

Що стосується нашої держави, то тут варто відмітити, що загалом в Україні правове регулювання адміністративних процедур прямо чи опосередковано регулюється Конституцією України, законами та багатьма іншими нормативно-правовими актами.

Як зауважує Д.В. Сущенко у своєму дослідженні, у ст. 40 Конституції закріплено положення, відповідно до якого всім належить право на спрямування індивідуальних і колективних письмових звернень або особисте звернення до державних, місцево-самоврядних органів і їхніх посадових, службових осіб, що мають розглянути звернення, а після дати обґрунтовану відповідь у строк, що встановлено законодавством. До того ж відповідно до ст. 55 Основного закону кожному гарантується право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових або службових осіб до суду [13, с. 49].

До законодавчих актів, які містять адміністративно-процедурні норми, що застосовуються до всіх органів публічної адміністрації, можна віднести Закон України «Про звернення громадян» [14], у ст. 1 якого зазначається, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їхніх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їхньої статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів, скаргою про їх порушення.

Тобто адміністративна процедура, як зауважує В.Ю. Оксін, є процесуальним порядком розгляду звернень громадян (заяв) у разі виникнення індивідуальних адміністративних справ (у вузькому розумінні), загалом порядком діяльності органів влади (у широкому розумінні) [14, с. 31].

Адміністративно-процедурні норми містяться й у Кодексі адміністративного судочинства України [16], у ст. 2 якого перелічуються вимоги, які повинні перевіряти адміністративні суди під час оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, тобто фактично закріплено основні принципи адміністративної процедури. Хоча явною проблемою застосування даної норми публічними службовцями є те, що вона міститься в законодавчому акті, яким регламентується передусім діяльність судів, а не суб'єктів публічної адміністрації.

Також до законодавчих актів, які містять адміністративно-процедурні норми, можна віднести і Закон України «Про адміністративні послуги» [17], відповідно до якого адміністративна процедура під час виконання однієї з визначальних функцій публічної адміністрації – надання адміністративних послуг – регулюється на підставі ст. 9 (щодо порядку надання) та ст. 10 (щодо строків надання).

Не менш важливу роль у регулюванні адміністративних процедур відіграють кодифіковані акти, що зумовлено наявністю в них не лише адміністративно-процедурних, а й матеріальних норм, а також важливістю окремої сфери діяльності публічної адміністрації. Так, наприклад, Податковим [17] та Митним кодексами України [18] регламентовано також процедуру діяльності формально одного органу виконавчої влади, Державної податкової служби України, у системі якої, щоправда, функціонують дві підсистеми відповідних суб'єктів.

Отже, як стверджує Я.Б. Михайлюк, натепер правові норми, що регулюють адміністративну процедуру, розміщені в нормативно-правових актах різної юридичної сили, що, однак, не усуває великого обсягу прогалин у правовому регулюванні адміністративно-про-

цедурних відносин, які можуть бути усунені лише шляхом ухвалення відповідного кодифікованого закону [20, с. 58].

Також варто відмітити той факт, що Кабінет Міністрів України схвалив проєкт закону України «Про адміністративну процедуру», розроблений Міністерством юстиції, який повинен стати рамковим нормативно-правовим актом, що запровадить якісно новий рівень законодавчої регламентації процедур управлінської діяльності державних органів і захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб у відносинах із державою.

Відповідно до ст. 2 даного законопроекту адміністративна процедура визначається як визначений законодавством порядок здійснення адміністративного провадження. Адміністративне провадження – це врегульований адміністративною процедурою процес розгляду справи, ухвалення й виконання адміністративного акта [21].

Щодо цього І.В. Юрійчук у своїй роботі зауважує, що розроблений законопроект «Про адміністративну процедуру» сприяє уніфікації принципів і правил адміністративних проваджень щодо розгляду адміністративних справ, виробленню ефективного правового механізму реалізації та захисту прав, свобод, законних інтересів приватних осіб у відносинах з органами публічної адміністрації [22, с. 166].

Корисність ухвалення даного законодавчого акта наголошує у своїй роботі і К.А. Гутченко, яка зазначає, що внесення законодавчого акта «Про адміністративну процедуру» в українське законодавство та, звичайно, грамотне формування норм даного закону повинно використати ті радянські засади адміністративного права, які деяким чином відбиваються й досі в об'єктивній дійсності [23, с. 58].

До того ж варто зазначити, що сьогодні активно обговорюється проєкт Модельного кодексу адміністративних процедур Європейського Союзу. Тобто розглядається можливість кодифікації адміністративно-процедурного законодавства не лише на рівні окремої держави, а й такого великого міждержавного утворення, яким є Європейський Союз.

За результатами публічного обговорення проєкту Модельного кодексу адміністративних процедур Європейського Союзу ухвалено Резолюцію «Про закон про адміністративну процедуру Європейського Союзу» (2012/2024 (INL)) від 15 січня 2013 р. Європейським парламентом [24], де викладено рекомендації щодо розроблення закону про адміністративну процедуру Європейського Союзу, закріплено правові межі, у яких має відбуватися кодифікація адміністративно-процедурного законодавства, загальні принципи діяльності органів публічної адміністрації, вимоги до ухвалення адміністративних рішень та їх скасування, а також загальні вимоги щодо доступу до інформації про ухвалені рішення.

Отже, роль та значення правового регулювання адміністративних процедур для ефективного захисту прав і свобод приватних осіб у взаєминах з органами публічної адміністрації важко переоцінити. Україна належить до числа тих небагатьох країн пострадянського простору, які мають некодифіковане адміністративно-процедурне законодавство. Адже, як слушно відзначає Д.В. Сущенко, адміністративно-процедурне законодавство України зазвичай є підзаконним, має не досить збалансований характер та не повністю відповідає стандартам адміністративних процедур європейського типу [25, с. 114].

До того ж необхідність проведення кодифікації адміністративно-процедурних відносин закріплена в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Тобто сьогодні український законодавець має велике коло можливостей щодо врахування і запозичення європейського досвіду кодифікації адміністративно-процедурного законодавства та практики його застосування.

Висновки. Отже, нині наявна гостра необхідність ухвалення спеціального законодавчого акта (кодифікованого акта), який би врегулював відносини між органами публічної адміністрації й особою, тому що вони не є врегульованими, а лише фрагментарно зосереджені певним чином у великій кількості різних нормативно-правових актів, що породжує певну неузгодженість, складність та плутанину в застосуванні.

Ми поділяємо твердження про те, що ухвалення окремого нормативно-правового акта щодо адміністративних процедур надасть можливість інтегруватися адміністративному законодавству України із законодавством Європи.

А тому для реалізації положень Основного закону України та на виконання завдань адміністративної реформи в Україні вважаємо за доцільне доопрацювати проєкт, урахувати водночас здобутки сучасної адміністративної науки і закордонний досвід, ухвалити Закон України «Про адміністративну процедуру». Даний законодавчий акт, у свою чергу, стане тим «загальним» нормативно-правовим актом, який запровадить якісно новий рівень законодавчої регламентації процедур зовнішньоуправлінської діяльності органів публічної адміністрації та захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у взаєминах із державою.

Звісно, у найбільш розгорнутому вигляді правову регламентацію адміністративної процедури вбачаємо в закріпленні у спеціальному законодавчому акті таких елементів, як: 1) цілі та принципи адміністративної процедури; 2) суб'єкти адміністративної процедури, їхні права й обов'язки; 3) стадії адміністративної процедури; 4) терміни адміністративної процедури; 5) підсумковий правовий результат (як варіант, для внутрішньоуправлінських процедур також критерії ухвалення рішень); 6) норми щодо відповідальності за порушення адміністративної процедури.

Список використаних джерел:

1. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22 липня 1998 р. *Офіційний вісник України*. 1999. № 21. Ст. 943.
2. Гончаренко В.Г., Андрушко П.П., Базова Т.П. Юридичні терміни : тлумачний словник. Київ : Либідь, 2003. 320 с.
3. Николина К.В. Належна юридична процедура: теоретичні аспекти визначення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки»*. 2012. № 94. С. 44–46.
4. Зайцев И.М., Зайцев И.М. Правовые процедуры и судебные процессы. *Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько*. Москва, 2000. С. 771.
5. Тихий Р.С. Проблемы правового регулирования административных процедур в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Тюмень, 2005. 222 с.
6. Юрійчук І.В. Правове поняття адміністративних процедур. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 151–156.
7. Бевзенко В.М. Деякі теоретичні міркування щодо адміністративних процесуальних і процедурних категорій у вітчизняній адміністративно-правовій та адміністративно-процесуальній науці. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2011. № 3. С. 56–62.
8. Авер'янов В.Б. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 8–14.
9. Попов Л.Л. Административное право Российской Федерации : учебник для бакалавров. 3-е изд. перераб. и доп. Москва : Юрайт. 2013. 447 с.
10. Буханевич О.М. Поняття та сутність процедури надання адміністративних послуг. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 126–131.
11. Ігонін Р.В., Вікторчик М.В. Поняття та особливості адміністративних процедур. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2. С. 182–190.
12. Дніпров О.С. Удосконалення правового регулювання адміністративної процедури в Україні: сучасний стан. *Juris Europensis Scientia*. 2021. № 1. С. 66–70.
13. Сущенко Д.В. Адміністративні процедури в Україні та країнах Європи: порівняльно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 210 с.
14. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

15. Оксін В.Ю. Сутність адміністративних процедур вирішення питань місцевого значення в Україні. *Вісник академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2020. № № 3–4. С. 26–34.
16. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № № 35–37. Ст. 446.
17. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203–VI з останніми змінами та доповненнями. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 409.
18. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № № 13–17. Ст. 112.
19. Митний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № № 44–48. Ст. 552.
20. Михайлюк Я.Б. Правове регулювання адміністративних процедур: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право і суспільство*. 2020. № 1. Ч. 2. С. 56–61.
21. Про адміністративну процедуру : проєкт закону України від 14.05.2020 р. № 3475. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-IX#Text>.
22. Юрійчук І.В. Правове регулювання адміністративних процедур в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 162–167.
23. Гутченко К.А. Адміністративна процедура: дієвість основних положень нового закону. *Правова позиція*. 2019. № 2 (23). С. 50–59.
24. On a law of administrative procedure of the European Union : European Parliament Resolution of 15 January 2013 (2012/2024(INL)). *European Parliament*. URL: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2013-4#def_1_3.
25. Сущенко Д.В. Проблематика правового регулювання здійснення адміністративних процедур. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 111–115.

